

UNIVERSAL JOURNAL OF THEOLOGY

e-ISSN: 2548-0952

Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2025 (Haziran/June)

JAPON YENİ DİNİ HAREKETLERİNDEKİ KADIN LİDERLERİN ROLÜ VE ETKİSİ: TENRİKYŌ ÖRNEĞİ

The Role and Influence of Women Leaders in Japanese New Religious Movements: The Case of Tenrikyō

MERVE ÜSTEK

Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri
Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı

Phd Student. İzmir Kâtip Çelebi University, Philosophy and Religion Sciences, Department of History
of Religions, İzmir/Türkiye

mrvustek@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5890-2945>

Makale Bilgisi – Article Information Makale Türü/Article Type: Araştırma
Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 01/06/2025

Kabul Tarihi/Date Accepted: 27/06/2025

Yayın Tarihi/Date Published: 30/06/2025

Atıf/Citation: Üstek, Merve. "Japon Yeni Dini Hareketlerindeki Kadın Liderlerin Rolü ve Etkisi: Tenrikyō Örneği". *Universal Journal of Theology* 10/1 (Haziran 2025): 22-50. Doi: 10.56108/ujte.1709387

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ujte>

JAPON YENİ DİNİ HAREKETLERİNDEKİ KADIN LİDERLERİN ROLÜ VE ETKİSİ: TENRİKYO ÖRNEĞİ*

Merve ÜSTEK

Öz

Japon Yeni Dini Hareketleri Japonya'nın Meici Dönemindeki (1868-1912) hızlı sosyal, politik, ekonomik ve dini değişimlerin bir sonucu olarak 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Dini çeşitliliğin öne çıktığı bu yıllarda YDH'ler yükselişe geçmiş toplumun sosyoekonomik ve psikolojik durumunu yansıtmada önemli rol oynamıştır. Japon YDH'lerinin göze çarpan özelliklerinden birisi kadın liderlere sahip olan birçok dini hareketi bünyesinde barındırmasıdır. Dini lider olarak inancın uygulamasında kurucu lider olarak aktif rol oynayan kadınlar topluluğun inşasında inananlar tarafından saygı gösterilen ve güvenilen kişilikler olmuştur. Bu çalışma, Japon YDH'lerinde kadın liderlerin rolünü, Tenrikyō örneği üzerinden incelemektedir. Kadın merkezli liderlik yapısı, dönemin ataerkil Japon toplum yapısına meydan okuyan bir model sunması ile dikkat çekmiştir. Ülkemizde Japon kadın dini liderlerin manevi otoriteleri, toplumsal değişime katkıları ve liderlik modellerine dair sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, dini liderlik ve özellikle ataerkil yapılara rağmen kadınların bu alandaki güçlü varlığı üzerine odaklanarak, akademik tartışmalara önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Dinler Tarihi, Yeni Dini Hareket, Kadın Lider, Tenrikyō

The Role and Influence of Women Leaders in Japanese New Religious Movements: The Case of Tenrikyō

Abstract

Japanese New Religious Movements (NRMs) emerged in the late 19th and early 20th centuries due to the Meiji Period's rapid social, political, economic, and religious changes. In these years when religious diversity was prominent, NRMs played an important role in reflecting the socioeconomic and psychological state of the society that was on the rise. One of the striking features of Japanese NRMs is that there are many religious movements with female leaders. Women who played an active role as founding leaders in the practice of faith as religious leaders were respected and trusted figures by believers in the construction of the community. This study examines the role of female leaders in Japanese NRMs through the example of Tenrikyō. The women-centered leadership structure attracted attention by presenting a model that challenged the patriarchal Japanese social structure of the period. There are limited studies in our country on the spiritual authority of Japanese female religious leaders, their contributions to social change, and leadership models. In this respect, the study aims to make a significant contribution to academic discussions by focusing on religious leadership and especially the strong presence of women in this area despite patriarchal structures.

Keywords: History of Religions, New Religious Movement, Female Leader, Tenrikyō

* Bu çalışma, yazarın hazırlanmakta olan doktora tezinden (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tez Adı: "Şintoizm Kökenli Yeni Dini Hareketlerde Kadın", Danışman: Doç. Dr. Halil İbrahim ŞENAVCU) üretilmiş ve Tübitak 2214-A Yurtdışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı tarafından desteklenmiştir.

Giriş

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başları, özellikle de Meici Dönemi'nin (1868-1912) getirdiği köklü sosyal, politik, ekonomik ve dini dönüşümler, Japonya'da Yeni Dini Hareketlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Meici Dönemi'nde 'Mezhep Şintosu' olarak adlandırılacak yerel hareketler popüler hale gelmiştir. Bu hareketler, ana akım Şintoizm ve Budizm'in yetersiz kaldığı düşünülen toplumsal ihtiyaçlara yanıt veren, kendine özgü inanç ve pratikler geliştirmişlerdir. Bunlardan en iyi bilinenleri Tenrikyō, Konkōkyō ve Kurozumikyō günümüzde aktif olan dini hareketlerdir.¹ Edo Dönemi (1603-1868) yönetimi dini kontrol politikasının bir parçası olarak *terauke*² sistemi oluşturulmuştur. Buna göre halkın Budist tapınaklardan birini aile tapınağı olarak belirleme ve o tapınağın cemaat üyesi olma zorunluluğu getirilmiştir. Dönemin tapınakları günümüzün aile kayıtlarına benzer kişinin dini mensubiyetini içeren bir arşiv hazırlamıştır. Böylece Budist mezhepler şogunluk³ yönetim sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Terauke sistemi dışında dini yaşam iki boyutlu karakterize edilmiştir: 1) Yerelliği ve mezhepsel örgütlenmeleri aşan tanrılara ve kutsal yerlere inanç 2) Şifa verme, yağmur yağdırma veya ticari refah gibi dünyevi faydalar (genze riyaku 現世利益) elde etmeye odaklanma. Kişinin yasal ve cenaze amaçlı dini kaydı Budist cemaat tapınağına ait olsa da belirli tanrılara veya kutsal alanlara olan inanca dayalı aidiyeti çoklu dini mensubiyetler oluşturmak üzere gelişmiştir. Terauke sistemi ile Japon Budizmi yalnızca cenaze işleri ile ilgilenen anlamında 'Cenaze Budizmi'⁴ne dönüşmüştür. Bu durum, halkın

¹ Nobutaka Inoue, "Recent Trends in the Study of Japanese New Religions", çev. Norman Havens, *New Religions: Contemporary Papers in Japanese Religion 2* (Tokyo: Insitute for Japanese Culture and Classics, 1991), 4-24; Helen Hardacre, *Kurozumikyō and the New Religions of Japan* (New Jersey: Princeton University Press., 1986).

² 寺請制度 Terauke Seido, Tapınağa Bağlılık Sistemi. Edo Şogunluğu, dini kontrolünün bir parçası olarak halkın tapınağa Hristiyan olmadığını kanıtlaması ve buna dair tapınaktan sertifika alması zorunluluğuna dayanan sistemdir. Böylece halk kaçınılmaz olarak sertifika aldığı tapınağın cemaatinden sayılmaktadır. Hacime Nakamura vd. (ed.) (Tokyo: İvanami Şoten, 2023), "Terauke", 758.

³ 將軍 Şögun, Ordu Kumandanı. Büyük bir askeri gücü komuta etmek için resmi bir pozisyon veya unvandır.

⁴ 葬式仏教 Sōshiki Bukkyō, Cenaze Budizmi. Japon Budizmi'nin yalnızca formalite haline gelen ve cenazelerde ihtiyaç duyulan orijinal Budizm biçiminden uzak olan durumunu ifade etmektedir. 1963'te Meici Üniversitesi profesörü Keimura Taisei'nin 圭室 諦成 (1902-1996), 'Cenaze Budizmi' adlı kitabının yayınlanmasından sonra yaygın hale gelmiştir. Edo Dönemi Japon Budizmi'nin cenaze Budizmi'ne doğru evrilmesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Edo yönetimi halkı Terauke Seido sistemine göre aile tapınağı seçmeye ve onun cemaat üyesi olmaya mecbur etmiştir. O zamana kadar cenazeler köy toplulukları tarafından kaldırılırken cenazelerin Budist rahipler tarafından kaldırılması norm haline gelmiştir. Misyonerlik yapması ve yeni tapınak

dini ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamayan ve dünyevi sorunlara pratik çözümler sunmaktan uzaklaşan Budizm'in yetersizliğini ortaya koymuş, bireysel şifa ve dünyevi faydalara odaklanan yeni arayışlara zemin hazırlamıştır. Bu dünyaya ait faydalar ve uygulamaya yönelik çözümler dua, muska, tılsım aracılığıyla kutsallaştırılmış varlıkların mucizevi güçleri ile sağlanmıştır. İyi şans ve talih getirme, talihsizliği savuşturma veya ona karşı korunma sağlayan tanrılar güvenli doğum yaptırma, büyük balık avları vaat etme veya hırsızlık ve hastalıklara karşı koruma gibi özel kabiliyetlere sahip olarak bilinir hale gelmiştir. Bu çözümlerin en popülerleri şifa vermeye yönelik yapılan uygulamalar olmuştur. Medikal ilaç ve muskaları bir araya getirerek uzun yaşam ve sağlık vaat eden gezgin uygulayıcıların (願人 Gannin) kamusal temsilleri ilgi görmüştür. Edo Dönemi sonuna doğru, daha sonra Japon YDH⁵'lerinin ilk dönemi olarak bilinecek yeni apokaliptik ve şifacı hareketler tapınak cemaat sisteminin sınırları dışında faaliyet göstermeye başlamıştır.⁶ Bu yeni dini gruplar insanların sorunlarına bireysel çözüm sağlayarak kişiyi inancında kendi açılımını yapmasına teşvik etmiştir. Yenileşme Dönemi olarak da anılan Meici Dönemi hemen öncesinde yeni organize dindarlık biçimlerini temsil eden bu dini gruplar modern Japon toplumunun bir yansıması olarak bireysel dini görüşü oluşturmaya katkı sağlamıştır. Bununla birlikte bireysel kurtuluşu ve kişisel manevi çözüm arayışlarını öne çıkarmıştır.⁷

Edo Dönemi sonlarında ortaya çıkan YDH'lerde göze çarpan bir özellik *kamigakari* fenomenidir. 'Ele geçirilme' olarak açıklanan bu terim Kami⁸ veya kutsal bir ruhun insan bedenine inmesi, insan bedenini ele geçirmesini ifade etmektedir. Bu ele geçirilme hali modern dönem öncesi geleneklerde ender rastlanan bir ifade değildir. Japon tarım toplumunda ve modern öncesi dönemlerde bu fenomen sıkça görülmekteydi. Özellikle bu dönemde ortaya çıkan YDH'lerin kurucularının çoğu spiritüel yönelimlerini halk dini

inşa etmesi engellenen tapınaklar yalnızca cenaze ve anma törenleri düzenleyip bağış alma fonksiyonunu üstlenmiştir. Şimada Hiromi, *Sōshiki ha Iranai* (Tokyo: Gentōsha, 2010), 36.

⁵ Çalışmada yeni dini hareket ifadesi, YDH olarak kısaltılarak kullanılacaktır.

⁶ Ian Reader - George J. Tanabe, *Practically Religious: Worldly Benefits and the Common Religion of Japan* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1998). Dancan Ryuken Williams, "Religion in Early Modern Japan", *Nanzan Guide to Japanese Religions* (University of Hawaii Press, 2006), 192-193.

⁷ Saki Akio, *Shinkōshūkyō no Keifu* (Tokyo: Şiroişi Şoten, 1981), 41.

⁸ Kami kavramı, Japon dini inanışında tanrı, tanrılar, ilah, aşkın varlık, doğaüstü kudret, mistik güç ve benzeri anlamlar ifade etmektedir. Bkz. Hüsamettin Karataş, "Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü", *The Journal of Academic Social Science Studies* 13/79 (2020), 307-319.

inançlarından almıştır. Tenrikyō'nun kurucusu Nakayama Miki ⁹ (1797-1887), Konkōkyō dini hareketi kurucusu Akazawa Bunci (1814-1883) buna örnek isimlerdir. Her ikisi de halk dini inanışlarından beslenerek şamanistik ritüeller uygulayarak dini dönüşümler yaşamıştır.¹⁰ 1838 yılında kurulan Tenrikyō dini hareketi bu dönemde etkili olan yeni dini oluşumlardan birisidir. Japon toplumunda kadınların geleneksel olarak dini liderlik konusunda sınırlı erişimi olduğu düşünülen bu dönemde YDH'lerde kadın liderlerin ön plana çıkması çarpıcı bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Kadınların bu dinlerin çoğunun başlatıcısı ve/veya gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunması dikkate değerdir. Literatür, bu hareketlerin liderlik yapılarının, özellikle de kadın liderlerin rollerinin önemli bir araştırma alanı olduğunu vurgulamaktadır.¹¹ Kadınların dini liderlikteki bu ön plana çıkışı, Japonya'daki geleneksel ataerkil dini yapılara alternatif teşkil eden bir gelişme olarak değerlendirilmelidir. Literatürde bu konuya dair sınırlı sayıda araştırma olmasına rağmen, YDH'lerdeki kadın liderliği giderek artan akademik ilginin odağı haline gelmiştir.¹²

Dünyada ve Türkiye'de Japon YDH'lerini genel olarak inceleyen ve kadın liderli bazı meşhur Japon YDH'lerini spesifik olarak ele alan farklı çalışmalar mevcuttur. Ülkemizde bu konularla ilgili araştırmalar nispeten yeni olmakla birlikte 2020 yılında basılan Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi'nde Japon YDH'leri genel hatlarıyla tanıtan 26 civarında madde yazılmıştır. Bunun yanında Japon YDH'leri hakkında basılmış bir kitap¹³ ve yüksek lisans tezi ¹⁴ de literatüre dahil edilmiştir. Ayrıca Japonya'daki YDH'lerde halk hekimliği uygulamalarını bir YDH özelinde inceleyen bilimsel bir makale mevcuttur.¹⁵ Kurucu kadın lidere sahip olan Tenrikyō dini

⁹ Bu çalışmada ismi geçen kişiler Japon sistemindeki yöntem (soyisim-isim) ile aynı şekilde alıntılanmıştır.

¹⁰ Franziska Steffen, "From Faith-Healing Group to New Religion: The Discursive Formulation of Tenrikyo in Meiji", *Japanese Journal of Religious Studies* 50/2 (2025), 175-204; Sarah Andrea Amy Morrigan, "Places and Roles of Women in Modern Japanese Religion: A Case Study from Tenrikyo", *Ocean Seminary College*, (2009).

¹¹ Hardacre, *Kurozumikyō and the New Religions of Japan*.

¹² Baffelli, Reader ve Staemmler, *Japanese Religions on the Internet Innovation, Representation and Authority*; İnose, "Gender and New Religions in Modern Japan".

¹³ Yetkin Karaoğlu, *Japon Yeni Dini Hareketleri-Tanımı, Dini-Fenomenolojik Tarihi, Ortaya Çıkış Nedenleri ve Karakteristik Özellikleri* (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2023).

¹⁴ Rumeysa Taşkın, *Japon Yeni Dini Hareketlerinde Temel İnanç Esasları ve İbadetler* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

¹⁵ Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği", *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.

hareketi ile ilgili bir yüksek lisans tezi¹⁶, 1892 yılında kurularak Japonya’da adından en fazla söz ettiren dini gruplardan biri olan ve kendisinden sonraki kurulan birçok YDH liderini etkileyen kadın-erkek ikili liderlik özelliğine sahip Ōmoto dini hareketi hakkında yazılmış bir doktora¹⁷ ve bir Yüksek Lisans tezi¹⁸ vardır. Kadın lidere sahip olan Japon YDH’leri genel çerçevede ele alan araştırmaların yanında kadın liderlik örneği olarak Tenrikyō’yu incelemek için yapılan bu çalışmamızın alandaki boşluğa katkıda bulunması hedeflenmektedir. Araştırmada Tenrikyō’nun ortaya çıktığı dönemin inanç özelliği ile birlikte, bu dönemde ortaya çıkan kadın kurucuların dini liderlik rolü ve Tenrikyō hareketi özelinde bu liderliğin etkileri incelenecektir. Bu çalışma, kadınların hem kurumsal dini liderlik pozisyonlarını hem de inananlara sağladıkları manevi rehberlik rollerini Tenrikyō özelinde inceleyerek, bu iki boyutun kesişiminde yer alan ve literatürde sınırlı olan akademik boşluğu doldurmayı ve ilgili tartışmalara değerli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

1. Edo Dönemi (1603-1868) Sonundan II. Dünya Savaşı Öncesine Kadar Japon YDH’leri

Japon YDH’lerini tanımlamak için yeni dinler anlamına gelen *şinşūkyō*, yeni oluşan dinler anlamına gelen *şinkō-şūkyō* ve halk dinleri anlamına gelen *minşū-şūkyō*¹⁹ kavramları kullanılmıştır. Günümüzdeki ‘yeni dini hareketler’ tanımlaması net olarak 1950’li yıllardan itibaren yaygınlaşmıştır. Bu terim 1963 yılında ‘Şinşūkyōren Çōsaitsu’ (YDH’ler Federasyonu Araştırma Ofisi) tarafından yayımlanan ‘Sengo Şūkyō Kaisōroku’ (Savaş Sonrası Din Hatıraları) isimli kitapta ilk kez açıkça kullanılmıştır. Bunun temel nedeninin o dönemde sıkça kullanılan ‘yeni oluşan dinler’ anlamına gelen *şinkō-şūkyō* teriminin aşağılayıcı çağrışımına karşı koymak olduğu düşünülmektedir.²⁰ 1970’ten itibaren ise *şinşūkyō* terimi genel olarak Japon YDH’lerini işaret etmektedir.

Japon YDH’lerinin temeli ‘Kokka Şinto’ denilen Devlet Şintosu sisteminin oluşturulmasından önce Geç Edo Döneminin (yaklaşık

¹⁶ Enes Bostan, *Modern Bir Japon Dini Akımı: Tenrikyo* (Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹⁷ Yetkin Karaoğlu, *Japon Yeni Dini Hareketi: Ōmoto* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022).

¹⁸ Enbiye Mahbube Dinler, *Yeni Bir Japon Dini Hareketi: Ōmoto* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁹ Bu kavramı ‘Kindai Minşū Şūkyōşi no Kenkyū, 1958’ (Yakın Dönem Halk Dinleri Tarihi Araştırması) isimli eserinde ortaya atan kişi Şigeyoşi Murakami’dir.

²⁰ Nobutaka Inoue vd., *Şinşūkyō Citen (Şukusatsuban)*, ed. Miçihito Tsuşima (Tokyo: Kōbundō, 2001), 2.

1820'lerden 1868'e kadar) Bakumatsu toplumunda atılmıştır. Murakami Şigeyoşi 'Religion Yearbook, 1978' adlı eserinde listelediği yaklaşık otuz YDH içinde Tenrikyō, Kurozumikyō ve Konkōkyō gibi hareketleri bu dönemin başlıca temsilcileri olarak gösterir. Bu hareketler Meici Döneminde 13 Şinto Mezhebi içinde yer almıştır. Şigeru Nişiyama, YDH'lerin ortaya çıktığı dönemleri şu şekilde sınıflandırmaktadır:

İlk dönem: Edo Dönemi sonu 'Bakumatsu Dönemi' (1820-1868)-
İmparatorluk Anayasası ilan edilmesi (1889)

İkinci dönem: İmparatorluk Anayasası ilanı- Rus-Japon Savaşı (1909)
sonrası

Üçüncü dönem: Rus-Japon Savaşı (1909) sonrası- Şöva Buhranı
(1930)

Dördüncü dönem: Şöva Buhranı (1930)- İkinci Dünya Savaşı yenilgisi
(1945)

Beşinci dönem: İkinci Dünya Savaşı yenilgisi (1945)- Birinci Petrol
Krizi (1973)

Altıncı dönem: Birinci Petrol Krizi (1973)- Şöva Dönemi sonu
(1989).²¹

Edo Dönemi sonunda Japon Budizmi'nin 'Cenaze Budizmi' olarak nitelendirilmesi ve rahiplerin dini yaşamı şekilsel ve kolaycı eğilimle sürdürmesi, Budizm'in canlılığını yitirmesine sebep olmuştur. Öyle ki bu durum yöneticilerin rahipleri uyarmak amacıyla sık sık resmi emirler yayınlamasına neden olmuştur. Örneğin, 1788'de 'Cişa Bugyō' (Budist ve Şinto Tapınakları Şogun İdaresi) tarafından verilen emirde şu ifadeye yer verilmiştir: "Genel olarak şimdiki Budist rahipler ahlak ve davranışta iyi değildirler. Erdemli rahipler son derece az sayıda olup rahipler hakkında çok sayıda olumsuz rapor vardır." ifadeleri yer almaktadır.²²

Edo Döneminde dini hayat Budizm'in yanı sıra Şinto inancı, ulusal klasıklere dayanan milliyetçilik, yönetici sınıfın rehberi olarak kabul edilen Konfüçyüsçülük, Şinto tanrılarının Budist tanrılarının tezahürü olduğu düşüncesine dayanan Şinbutsu Şügō (Kami ve Buda Senkretizmi) ritüelleri,

²¹ Nobutaka Inoue vd., *Şinşūkyō Citen*, ed. Miçihito Tsuşima (Tokyo: Kōbundō, 1990), 23; Murakami Şigeyoşi, *Nihon Şūkyō Citen* (Tokyo: Kodanşa, 1978), 394.

²² Marukawa Hitoo, "Religious Circumstances in the Late Tokugawa and the Early Meiji Periods", *The Theological Perspectives of Tenrikyo* (Tenri: Oyasata Research Institute, 1986), 277.

halkın günlük isteklerine karşılık gelen büyüsel formüller ve yerel şamanlar gibi unsurları barındırmaktadır.²³ YDH'lerin inanç sistemleri üzerinde en büyük etkiyi bu senkretik dinsel gelenekler yapmıştır. Senkretik dinler gibi YDH'ler de hastalıkları iyileştirmek ve iş hayatında başarı sağlamak gibi dünyevi faydalar (genze riyaku) elde etme talebini karşılamayı amaçlamıştır. 修験道 Şugendō²⁴ uygulayıcıları bu dönemde çeşitli bireysel ritüeller gerçekleştirmiştir. Bu ritüeller hamilelik, doğum ve çocuk yetiştirme ile ilgiliydi; atalar için cenaze törenleri ve periyodik anma törenleri de bunlara dahildir. 七五三祓い Şiçigosan Harai (Yedi-beş-üç Yaş Arınması) gibi geçiş ritüelleri, pek çok türde kehanet ritüeli ve servetin artması ritüelleri icra etmişlerdir. Diğer yandan tarımla bağlantılı 星祭り Hoşi Matsuri (Yıldız Bayramı), 月待 Tsukimachi (Ay Bekleme) ve 日待 Himachi (Gün Bekleme) gibi döngüsel ritüellerin²⁵ uygulayıcısı olmak Şugendō'yu köy toplumundaki dini yaşamın merkezine konumlandırmıştır. Şugendō uygulayıcıları olarak 山伏 Yamabuşi ve 巫女 Mikolar (tapınak rahibesi) sık sık halkla yakın temasa girerek özellikle şifa uygulamalarında profesyonel roller üstlenmiştir. Bu şekilde insanların ilgisi giderek halk din adamlarının yaydığı kalıplar ve inançlar etrafında şekillenmiştir.²⁶

Feodal beylerin ve şogunların sert uygulamalarının 'bu dünyanın şansı ve şanssızlığı' olarak yorumlanması ve kötü ruhların, şeytanların ve çeşitli tabuların sebep oldukları şeklinde algılanması, insanların objektif bakışını ve özgür düşüncesini engellemiştir. Bu ortamda halkın bireysel sorunlarına çözüm bulan dini liderlerin toplumda kabul görmesi ve hızla çoğalması kolaylaşmıştır. Dünyevi fayda odaklı dini görüş ve teoriler yayılarak dini organizasyonlara dönüşmüştür.²⁷ Feodal sistemin çökmeye başlaması ve Japonya'nın kapalı bir tarım toplumundan Batı kavramları, teknolojisi ve kurumsal yapılarından etkilenen modern bir ulus devlete dönüşme sürecindeki toplumsal çalkantılar, halkın büyük endişeler yaşamasına neden

²³ Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Dinleri", *Dünya Dinleri* (Milel Nihal, 2019), 262-282.

²⁴ Disiplin yoluyla manevi güce giden yol anlamına gelir. 7. yy. da yerel halk dini uygulamaları, Şinto dağ ibadeti ve Budizm'den alınan inançlar felsefe, doktrin ve ritüel sisteminin bir karışımından ortaya çıkan dağ asketizmi. Nobutaka Inoue vd. (ed.), *Şinto Citen* (Tokyo: Kōbundō, 1999), 435.

²⁵ Japon dini bayramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Dinî Bayramlarının Genel Özellikleri ve Sosyal Hayattaki Yeri", *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 2 (30 Haziran 2016), 41-56.

²⁶ Helen Hardacre, "Conflict between Shugendō and the New Religions of Bakumatsu Japan", *Japanese Journal of Religious Studies* 21/2/3 (1994), 143.

²⁷ Hiroşi Kozava, Nakayama Miki: "Kokoro Naoşi" kara "Yo Naoşi" wo Toita İkigami Kyōso (Tokyo: Yamakava Şuppanşa, 2012), 12.

olmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan Japon YDH'leri bu endişe ve ihtiyaçları yansıtarak dünya-merkezli, insan-merkezli olmaları ve kurtuluş öğretisini öne çıkarmaları ile bilinmektedir. Ailevi görev ve topluma dayalı geleneksel değerleri hatırlatan bu hareketler eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin ortadan kaldırılacağı bir dünya dönüşümü umudu vaat etmiştir. Ölümden sonrası hayat yerine bu dünyada fayda sağlamaya yönelik çabalarıyla dünyevi mutluluk ve inancın nimetini gerçekleştirmek için imkanlar sunmuşlardır. Bazen bu faaliyetler 'ebeveyn-çocuk' veya 'yakın arkadaşlık' tipolojisinde değerlendirilmiştir.²⁸

Erken modern dönemde insanlar kendilerini zayıf ve günahkâr olarak görürken dönemin dini liderleri çalışkan insanlar olarak toplumu ekonomik bunalım ve çöküşten kurtaran 'yaşayan tanrılar' haline gelmişlerdir.²⁹ Japon YDH'leri geleneksel 'yaşayan tanrı' inancı ile ilişkili olarak 創唱宗教 'Sōshō shūkyō' olarak karakterize edilmiştir. Bu kavram halkın geleneksel bilincinden kendiliğinden ortaya çıkan 'doğal dinler'e (belli bir kurucuya sahip olmayan, bilinçli bir aktarıma dayanmadan atalardan günümüze devam eden inanç sistemleri) karşıt anlamda kullanılmıştır. 'Sōshō shūkyō', belirli bir kişinin bir doktrini savunması ve daha sonra buna inanan insanları bir araya getirmesi ile kurulan 'oluşturulmuş din' olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle 'Sōshō shūkyō' kurucu, kutsal kitap ve dini organizasyon olmak üzere üç temel unsurdan oluşur. Hristiyanlık, Budizm, İslamiyet gibi dinler bu kategoriye dahil edilmekte olup YDH'ler de bu sınıflandırmada yer almaktadır.³⁰

YDH'lerin tarihi arka planları ve gelenekleri çeşitlilik göstermesi, doktrinsel olarak onları genellemeyi zorlaştırmıştır. Ancak Devlet Şintosu sistemi ile birlikte Japon kapitalist toplumundaki anlaşmazlıklara bir tepki olarak insanların meydana getirdiği bağımsız dini hareketler olmaları temel ortak özellik olarak zikredilebilir. Genele olarak doktrinleri kurtuluş, sihir ve büyü uygulamaları, kutsal ruhların varlığı, Şamanizm ve otoriterlik, senkretizm, toplum ahlakı ve inancı yayma çalışmaları ile karakterize edilmektedir. Kurucu (dini lider), idareci veya din adamları ve inananlar olmak üzere üç temel sınıf yapısı içinde dini lider 'yaşayan tanrı' olarak otoritenin kendisinde toplandığı kişidir. Din adamları ve inananlar sınıfı arasında bir ayrım bulunmamaktadır.³¹ YDH'lerin önemli bir özelliği dünyevi

²⁸ Midori Horiuchi, "Religion and Women in Contemporary Japanese Society: Has Tenrikyo Correctly Guided Women?", *Religion and Morality in the Global East*, 2024, 3.

²⁹ Hiroshi Kozava, *Ikigami no Shisōshi-Nihon no Kindaika to Minshū Shūkyō* (Tokyo: Iwanami shoten, 2010), 59.

³⁰ Toşimaro Ama, *Nihoncin ha naze müşūkyō nanoka?* (Tokyo: Çikuma Şinşo, 1996), 11.

³¹ İnoue vd., *Şinşūkyō Citen*, 396.

faydalara odaklanmalarıdır. Kendilerini hastalıkları iyileştirici, maddi-manevi sıkıntılardan kurtarıcı olarak tanıtarak pratik çözümlerle insanları etkilemeyi amaçlamaktadır. Bir diğer karakteristik özellikleri ise sihirli ve olağanüstü doğalarının olmasıdır. Bu hareketler maneviyatın yerine büyücülüğün fiziksel ve olağanüstülüğün mekanik olarak değerlendirildiği bir yaklaşım sergilemektedir. İlahi etki, duyarlılık ve aktarım gibi terimleri sıklıkla kullanmaktadır. Kutsal su, putlar, büyü ve fal gibi öğeler yaygındır. Geleneksel dinlerde de büyü unsurlar görülebilse de bunlar YDH'lerde daha belirgindir.³²

Diğer yandan YDH'ler özerklik oluştururken mantıksal doktrinlerin yanında yaşam odaklı olmalarıyla canlılığı ve sürekliliği gözetmiştir. Buna göre,

- Evren yaşamın kendisidir.
- Din kural koyucu değil bir besleyicidir.
- İnsan benliği Tanrı'nın çocuğu, Tanrı'nın ikinci kişiliğidir.
- Yaşam ve ölüm birbirinden keskin şekilde ayrı, zıt şeyler değildir.
- Kötülük ve günah konusunda, evrenin canlılığı korunduğu, bütünün uyum içinde olduğu durum iyi; yaşamın inkârı, üretkenliğin ve canlılığın zayıfladığı ve yaşamın temeli olan şeylerin yeşerip taşmasının engellendiği durumlar kötüdür.
- Bencilliği kötülüklerin sebebi olarak görüp ondan vazgeçmek ve şükran duygusunu yeniden kazanmak esastır.
- İnsan-ilahi varlık birliği ve uyumu ile neşe içinde yaşama, insanın yaşamın kaynağına dönerek canlılığı ve doğurganlığını ortaya koyması kurtuluştur.
- Kurucu lider inancın önderleri ve takipçileri tarafından 'Yaşayan Tanrı/Tanrıça' olarak kabul edilir.³³

Rasyonalizmi, entelektüel bireylerin üstünlüğünü ve ideolojik evrenselciliği gözetken modernizmi eleştiren YDH'ler moderniteye alternatif arama eğiliminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çevre ile sürdürülebilir ilişkiyi parçalayan, sömürgeciliği doğurup insanları savunmasız bırakan, toplumu destekleyen dayanışmanın temellerini sarsan moderniteye karşı yeni bir dini tasavvur etme girişimi olarak değerlendirilmiştir.

³² Saki, *Şinkōşūkyō no Keifu*, 43.

³³ Yoşirō Terada, "Şinşūkyō ni okeru Kōfukukan to sono Tsuikyūhō: Seimeişugiteki Kyūsaikan to Kyōdō Şisutemu", *Şūkyō Kenkyū* 88/2 (2014), 372-373.

2. Japon YDH'lerinde Kurucu Kadın Liderler

Japonya'da 'yeni dini hareket' başlığı adı altında tanımlanan en eski dini hareket 1802'de Nagoya'da bir köylü kadın olan Kino İsson (1756-1826) tarafından kurulan Nyoraikyō'dur. Bunun devamında modern Japon dini tarihinde, kadınların tek başına kurucu liderlik üstlendiği (Nakayama Miki, Tenrikyō), müşterek liderlik modeliyle iki liderli bir dini grup kurduğu (Deguçi Nao- Deguçi Onisaburō, Ōmoto³⁴) ya da ikinci ve üçüncü nesil dini liderliği devraldığı (Şinco İto, Şinnyo-en) örnekler bulunmaktadır. Bu durum, dünya genelinde yaygın olan ataerkil dini yapılarla karşılaştırıldığında, oldukça istisnai bir örüntü sunmaktadır. Japonya'da modern döneme kadar kadınlar, dini ritüellerde genellikle ritüeli yöneten erkek din adamının yanında kutsal olanla iletişim kuran konumunda yer alırken, 19. yüzyıldan itibaren bazı kadınlar, karizmatik dini deneyimlere dayalı olarak yeni dini topluluklar kurmuş ve bu yönleriyle dikkat çekmişlerdir.³⁵ Nakayama Miki (Tenrikyō), Deguçi Nao (Ōmoto) ve Kitamura Sayo (Tenşō Kōtai Cingūkyō) gibi figürler, modern Japonya'daki kadın kurucuların öne çıkan örnekleri arasında yer almakta olup, literatürde 教祖の三位一体 Kyōso no Sanmiittai (Kurucu Kadın Üçlüsü) olarak adlandırılmaktadır.³⁶

Bu kadın liderlerin dini deneyimleri, 'kendinden geçme' (ecstatic) türü ruhani tecrübeler açısından Şamanizm ile ilişkilendirilmiştir. Öğretileri ise, gündelik yaşamda karşılaşılan hastalık, yoksulluk ve aile içi şiddet gibi toplumsal sorunlara çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Dini liderlik süreçlerine dahil olmadan önce, söz konusu kadınlar zorlu yaşam koşulları altında hayatlarını sürdürmüş; bu deneyimler, inananların sorunları karşısında daha duyarlı bir yaklaşım geliştirmelerine katkıda bulunmuştur.³⁷ Kadın liderlerin yaşadıkları toplumsal sorunlar—örneğin alkolik eş, baskıcı aile yapısı veya ekonomik yoksunluk gibi etkenler—onların karizmatik bir dini deneyim yaşamaları için bir zemin hazırlamış, bu da kamigakari (tanrı tarafından ele geçirilme) deneyimiyle birleşerek liderlik pozisyonlarına yükselmelerini sağlamıştır.³⁸ Sasaki Hiromoto bu tür deneyimleri ruhsal varlık tarafından ele geçirilme 神憑り (kamigakari) ve kişinin kendi arzusu ve eğitimiyle

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yetkin Karaoğlu, *Ōmoto-Tanımı, Tipolojisi, Dini-Fenomenolojik Tarihi, İnanç ve İbadetleri* (Ankara: Eskiyei Yayınları, 2024).

³⁵ Hardacre, *Kurozumikyō and the New Religions of Japan*, 64.

³⁶ Nobutaka Inoue, "Şūkyō o Şūşisita Coseitaçi", *Çūgainippō* (30 Eylül 2015), 13.

³⁷ Horiuçi, "Religion and Women in Contemporary Japanese Society: Has Tenrikyo Correctly Guided Women?", 5.

³⁸ Baiyū Vatanabe, "Şinkōşūkyō to Cosei Kyōso", *Şūkyō Kōron* 21/4 (Mayıs 1946), 11.

ruhani iletişim kurma çabası 修行 (şugyō) şeklinde iki kategoriye ayırmıştır.³⁹

YDH'lerin kurucuları toplumda genellikle "guru" olarak tanımlanmakla birlikte, her dini grup kendi kurucusunu farklı unvanlarla adlandırır. Örneğin, Tenrikyō kurucusu Nakayama Miki "Oyasama"(Oya=Ebeveyn, Sama=Saygı ifadesi) Tenşō Kōtai Cingūkyō kurucusu Kitamura Sayo "Ōgamisama"(Ō=Büyük, Kami=Tanrısal varlık, Sama=Saygı ifadesi) Ōmoto dini hareketi kurucusu Deguçi Nao ise "Kaisosama"(Kaiso=Kurucu, Sama=Saygı ifadesi) olarak anılmaktadır. Ayrıca, dini grubun ilk kuruluşunun ardından bir kadının halef olarak liderliği devralması da dikkat çekici bir durumdur. Örneğin, Ōmoto dini hareketinde Deguçi Nao'nun kadın torunları —günümüzde beşinci nesil lider olan Deguçi Kurenai dahil— liderliği sürdürmüşlerdir. Tenrikyō'dan ayrılarak kurulan Sekai Şindōkyō dini hareketinin liderliği de kadınlara geçmiş; Kitamura Sayo'nun torunu Kitamura Kiyokazu ikinci nesil lider olarak görev yapmıştır. Bu, kadın liderliğin sadece kurucu figürle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kurumlaşmış bir yapıya da kavuşabildiğini göstermektedir.⁴⁰

Watanabe Baiyū kadın lidere sahip YDH'leri ortak dört özelliğine dikkat çekmektedir:

- 1) Kadın dini lidere sahip YDH'lerin çoğunluğu kamigakari (ele geçirilme) merkezli öğretilere sahiptir.
- 2) Mensuplar para ödemezler. Hastalıklarına derman arayan kişi gelir ve Kami ona karşılıksız yardım eder.
- 3) Kurucu lider hareket dışındakiler tarafından mental açıdan hasta olarak nitelendirilir ancak günlük yaşamında normal kadınlardan farkları olmadığı savunulur.
- 4) Sade bir hayat yaşarlar.⁴¹

Japon YDH'lerinde *kamigakari* tecrübesi yaşayan kadın kurucuların 'ele geçirilme' hali sıklıkla şamanik bir deneyim olarak değerlendirilmiştir. Kitamura Sayo ve Deguçi Nao'nun karnına giren Kami'nin Nakayama Miki'nin bedenini kutsal mekân (tapınak) olarak kullandığına inanılır.⁴² Diğer yandan

³⁹ Elli altı Japon şaman ile görüşme yapan yazar şaman olma süreci özelliklerine göre 'kutsal tarafından ele geçirilme'yi eğitim yoluyla (kırk şaman) ve eğitim almadan (on altı şaman) şeklinde sınıflandırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sasaki Hiromoto, *Şamanizmi: Ekusutaşi- to Hyōrei no Bunka* (Çüōkōron Şinşa, 1980).

⁴⁰ Inoue, "Recent Trends in the Study of Japanese New Religions", 18.

⁴¹ Watanabe, "Şinkōşūkyō to Cosei Kyōso", 10-11.

⁴² Erich Neumann bu durumu 'dişiliğin merkezi sembolü' olarak 'women=body=vessel' (kadın=beden=kap) sembolik denklemi ile ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.

bu dini liderlerin bedensel olarak Kami'yi tanımları bilinçsiz bir trans halinde değil bilinçli algılama alanlarında gerçekleşmiştir. Bedenlerine giren Kami'yi ilk başta şaşkınlıkla karşılarılarsa da sonunda bu kutsal varlık ele geçirdiği bedende barınır. Diğer bir değişle bu kadınların o güne dek sahip olduğu fiziksel beden bu tecrübeden sonra farklı bir beden haline gelir. Kendi bedeninde başka bir varlığın yaşamına tanık olabilen bir kadın için (örneğin hamilelik deneyimiyle) bu durum 'tanıdık' bir deneyim olarak kabul edilebilir; bu iki çeşitli fizikselliği bilinçli şekilde yaşadıklarında kutsal ile seküler arasındaki çatışmada varoluşları yaratıcı hale gelir. Ayrıca kutsal olanla birleşmenin deneyimlenmesi ve farkına varılması ile doğrudan kutsallaşma biçimi olarak kendisini Tanrılaştırma mümkün hale geldiği ifade edilir. Kadın liderlere atfedilen kutsal güç tarafından ele geçirilme tecrübesi kurucu liderin inançları ve bunu yayma biçimine göre şekillenen kompleks bir inanç sistemi oluşturulmaktadır.⁴³

YDH liderleri, bağımsız Şamanist uygulayıcılar olarak halk inanışları ile karşılaştırdığında uygulamaları günlük yaşama hem doğrudan hem de daha yakından temas etmiştir. Faaliyetleri geleneksel dini otoritelerden bağımsızdır. Geleneksel otoriteler tarafından verilmiş güce karşılık bu uygulayıcıların kişisel güçleri ruhları doğrudan kontrol altına alma konusunda daha büyük bir etkiye sahip olduğuna inanılmıştır. Şamanist uygulayıcılar genellikle yerel ve dağınık pratiklere sahipken YDH liderleri kamigakari deneyimlerini sistematik bir doktrine ve kurumsallaşmış bir harekete dönüştürmüşlerdir. Örneğin, Nakayama Miki'ye atfedilen 'Anne Tanrı' (*Oyasama*) kavramı ve *Yōki Guraşi* (Neşeli Yaşam) öğretisi veya Deguchi Nao'nun eskatolojik vizyonları, onların ruhani deneyimlerinden aktardıkları dünya görüşleridir. Şamanların otoritesi çoğunlukla yaşadığı bölge ile sınırlıyken YDH liderleri ruhani deneyimlerini kutsal metinlere (Tenrikyō'nun *Ofudesaki*'si) dökmüşlerdir. Bu metinler onların ilahi otoritelerinin kanıtı ve gelecek nesiller için bir miras haline gelmiş, otorite figürlerini bireysel bir şamandan 'yaşayan Tanrı/Tanrıça' statüsüne yükseltmiştir. Günümüzde Japon şamanların uygulamaları dini bir uygulama olarak kabul edilmezken dini yönetmeliğe bağlı olan YDH'ler için kurucu liderin şamanik karakteri dini uygulama olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴

Erich Neumann, *The Great Mother*, çev. Ralph Manheim (USA: Princeton University Press, 1983).

⁴³ Nobutaka Inoue, "Şinşūkyō Kenkyū ni totte Ninçi Kagaku-Nyūrosaiensu", *Kokugakuin Daigaku Kenkyū Kaihatsu Suişin Kikō Nihon Bunka Kenkyū Nenpō* 5 (Eylül 2012), 38.

⁴⁴ Inoue vd., *Şinşūkyō Citen (Şukusatsuban)*, 110.

3. Japon YDH'lerinde Kadın Liderlik Örneği Olarak Tenrikyō

Nakayama Miki, 1797 yılında günümüzde Nara bölgesinde yer alan Tenri şehrinde Yamato, Yamabe Sanmaiden köyünde Maekawa ailesinin çocuğu olarak doğmuştur. Miki'nin ailesinin Cōdo mezhebine sıkı sıkıya bağlı, sabah ve akşam Buda'nın önünde dua etmeyi ihmal etmeyen bir yapıya sahip oldukları zikredilmiştir. Ailesinin dindar yönü Miki'nin iç dünyasını şekillendirdiği ve insanlara sıklıkla öte dünyayı 浄土, Cōdo, (Saf Topraklar) düşünmesini teşvik etmiştir. Miki, çocukluğunu kaligrafi, dikiş ve el sanatları ile geçiren içe dönük bir yapıya sahipti. Miki, 13 yaşında aynı bölgedeki Şōyaşiki köyünden Nakayama Zenbei ile evlenmiştir. Nakayama ailesi pirinç üretiminde oldukça varlıklı olması sebebiyle köyün sahibi olarak bilinmişlerdir. Miki, 16 yaşına geldiğinde へら渡し, Heravataşi, (kayınvalidenin evlilikte ilk yılları geride bırakan gelininin artık ev işlerini üstlenebileceğini sözlü olarak onaylaması) unvanını alarak ev ile ilgili birçok sorumluluğu üstlenmiştir. Feodal toplumda ev kadınları sınıf farklılıklarının üzerinde her şeyden önce aile için çocuk doğurmanın bir aracı olarak görülmüştür. Aynı zamanda da üst sınıflar dışındaki ailelerde kadın yeri doldurulamaz bir iş gücüdür. Miki'nin günlük hayatı feodal toplumun son dönemlerinde yaşayan eş, anne ve kadın olarak birçok sorumluluğu üzerine almış şekilde geçmektedir. Kocası Zenbei Nakayama ailesinin reisi olmasına rağmen çalışmak için pek istekli olmadığı belirtilmiştir. İkinci planda olmayı seçerek izole bir hayat yaşam sürmüştür. Bu durumda Miki'nin oldukça zor şartlarda ve aşırı derecede çalışmak zorunda kaldığı bu yönü ile onun köyünde örnek bir kadın olarak tanındığı da zikredilmiştir.⁴⁵

Tokugawa / Edo Dönemi'nde (1603-1868) şogunluk sistemi bir değişim içinde olmuştur. Yerel ayaklanmalar şogunluğun otoritesini sarsan önemli değişimlerdendir. Bu isyanlar kırsal köylerin yok olmasına ve insanların köylerini terk etmesine sebep olmuştur. Kıtliklar, yoksulluk ve ekonomik sıkıntılardan bunalan halk için 1830 yılı İse tapınağına おかげ参り *Okagemairi*⁴⁶ ziyaret yılıdır. Ülkenin dört bir yanından çiftçiler hasat bolluğu için dua etmek üzere buraya akın etmiştir. Osaka'dan Nara'ya uzanan ziyaret yolunda Yamato bu güzergahın üzerindedir. Nakayama evliliğinin yirmi sekiz

⁴⁵ Sigeयोşi Murakami, *Şinşūkyō- Sono Kōdō to Şisō* (Tokyo: İvanami Şoten, 2007), 69.

⁴⁶ Şinto inancında Japon İmparatoru (Tennō)'nun Amaterasu Ōmikami'nin (Güneş Tanrıçası) soyundan geldiğine inanılır. Amaterasu Ōmikami adına yapılan İse Tapınağında buna bağlı olarak gelişen İse Tapınağı inancı ile ilişkili olarak Edo döneminde ticaret yolu üzerinde bulunan İse tapınağına her yirmi yılda Amaterasu Ōmikami'ye şükran sunma amacı ile yapılan hac ziyareti yapılmıştır. Inoue vd., *Şinto Citen*, 345.

yılının sonunda beş kız bir erkek çocuğu doğurmuştur. İki kızı küçük yaşta vefat etmiş ilk oğlu ve üç kızı yetişkinlik çağına gelebilmiştir. Nakayama dini tecrübe yaşamadan önce Cōdo mezhebine ait şefkat, başkalarına yardım etme, insanlara karşılıksız verme gibi konuları içeren beş aşamalı bir dindarlık eğitimini tamamlamıştır. 1837’de 17 yaşında olan oğlu Hideci, tarlada çalışırken sol bacağında şiddetli bir ağrı hissetmiş ve o anda aniden bayılmıştır. Nakayama ailesinin çiftçi olarak mirasını alacak tek oğlunun çalışamaz hale gelmesi Miki için endişe verici olmuştur. Doktor ve ilaçlar ile oğlunun bacağını iyileştiremeyen Miki, bir 山伏 *yamabuşi*⁴⁷ye gidip oğlu için dua etmesini rica etmiştir. İçibe ismindeki *yamabuşi*, kendi evinin bir odasını uygulama odası olarak kullanmıştır. Bu şifa uygulamasının oğlunun rahatsızlığına ancak geçici bir etkisi olmuştu.⁴⁸ O dönemde hastalıkların doğaüstü bir varlığın iradesinden kaynaklandığına ve hastalığı kontrol altına almak için ruhlar ile iletişime geçilen bir şaman ritüeli gerçekleştirmenin şart olduğuna inanılmaktadır. Bu ritüelde doğaüstü varlıkları kontrol altına alan ve ne yapılması gerektiğini gösteren kişiler Şingon Budizmi’nin 当山 Tōzan Mezhebine bağlı *yamabuşi* olarak bilinmektedir. *Yamabuşi* dini tecrübe bakımından deneyimli kişilerle temasta bulunarak asketik disiplin ve manevi eğitim konusunda kendisini yetiştirir böylelikle bu eğitimler onlara ruhları yönetebilme gücü vermektedir.⁴⁹

Nakayama Miki, yıllar geçtikçe ayak rahatsızlığı düzelmeyen oğlunun topallığını iyileştirmek için 寄加持 *yosekaci* adı verilen şamanistik bir ritüel gerçekleştirmiştir. *Yosekaci yamabuşi* tarafından kutsama dualarının okunduğu rahatsız olan kişinin evinde ailesinin ve akrabalarının ve 講 *Kō* adı verilen Budist vaaz birlikleri üyelerinin önünde uygulanmıştır. Ritüele katılanlara yiyecek ve içecek ikramında bulunma, bazen de kutsama dualarının etkisini artırmak için tapınağa bağış yapılması gerektiğinden bu uygulama büyük miktarda para gerektirmiştir. Dua sırasında halk inançları eksenli ritüellerin manevi lideri, daha önce medyum olarak hizmet etmek için görevli olan miko üzerine doğaüstü bir varlığın inmesini istemektedir. Buna göre miko bu uygulamada Kaminin inmesi için bir platform görevindedir ve 寄加持台 *yosekacidai* olarak isimlendirilmektedir. *Yamabuşi* bir 護摩 *goma*⁵⁰ yakıp *yosekacidai* nin kamigakari durumuna geçmesi, ona sahip olanın ne olduğunu belirlemesi için bazı sözler söylemektedir. Miko ele geçirilme haline

⁴⁷ Dağ inzivası yapan Shugendō rahibi.

⁴⁸ Kano Masanao, *Masanao Kano Shisōshi Henshū* (Japonya: Iwanami shoten, 2007), 288.

⁴⁹ Hitoşi Miyake, *Shugendo Citen* (Tokyo: Tokyodo Şuppan, 1986), 381.

⁵⁰ Shugendo uygulayıcısının ritüel sırasında yaktığı ateş.

geçtiğinde (kamigakari) rahatsızlığın nedenini ve nasıl iyileştirilebileceğini açıklayabilmektedir. Dolayısıyla asıl rol manevi lidere aittir. Ancak burada olayların şöyle geliştiği aktarılmaktadır: 1838’de farklı bir kutsama töreninde mikonun olmaması sebebiyle Miki’nin kendisi yosekacidai olarak görev almıştır. Buna göre ertesi sabah Miki Kaminin olduğu yere iki sunu bırakmış, ardından 御幣 *gohei*⁵¹’yi alıp oraya oturmuştur. İçibe’ nin goma yakıp büyülü sözler söylediği anda beklenmeyen Kami’nin Miki’nin bedenine nuzül ettiği ifade edilmiştir. İçibe Kamiden geri dönmesini defaatle istemesine rağmen Kaminin Miki’nin bedeninden ayrılmadığı belirtilmiştir. Miki’nin kamigakari tecrübesi üç gün boyunca devam etmiştir. Bu sürede herhangi bir şey yiyip içmeyen Miki’nin ara sıra şiddetle elleri titremiş, titremenin etkisiyle elindeki gohei yırtılmıştır. O gün 天理王の命 *Tenri Ō no Mikoto* ismindeki *Ebeveyn Tanrı* Miki’nin bedeninde tezahür etmiştir. Miki’de tezahür eden tanrı kendisini 元の神 *Moto no Kami* (Başlangıçtaki Tanrı), 実の神 *Citsu no Kami* (Gerçek Tanrı)⁵² olarak tanıtmıştı. Miki Tanrı’nın Tapınağı anlamına gelen 月日のやしろ *Tsukihi no Yaşiro* (Ay ve Güneş’in Tapınağı) olarak görevlendirilmiştir. Tanrı ile Miki’nin ilk konuşması şöyle ifade edilmektedir: “Ben gerçek Tanrı’yım. Bu eve dünyayı kurtarmak için yukarıdan indim. Seni kendime tapınağım olarak kabul ettim.”⁵³ 26 Ekim 1838’de gerçekleştiği söylenen bu olay sırasında Nakayama Miki 41 yaşındadır ve bu dini tecrübenin ardından 親様 *Oyasama* olarak çağrılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bu kamigakari tecrübesi YDH’lerin oluşumunda kamigakari-hiyerofani tecrübesini oluşturduğundan dini tecrübede diğer dini tecrübelerden öne çıkmaktadır.⁵⁴

⁵¹ Şinto tapınaklarında Kami’nin varlığının simgesi olan bir sopa üzerine tutturulan ve çapraz kıvrımlarla her iki yandan sarkan kâğıt ya da kumaş parçalarından oluşan kutsal obje. Ele geçirilme anında ilahi gücün bu objeye indiği düşünülmektedir. Inoue vd., *Şinto Citen*, 198.

⁵² Nakayama Miki’nin yazdığı *Ofudesaki*’de yaratıcı Tanrı birinci tekil şahıs olarak yazılmış ve kendisinden üç unvan kullanılarak bahsedilir: 神 *Kami* (Tanrı), 月日 *Tsukihi* (Ay ve Güneş), をや *Oya* (Ebeveyn). Kami (Tanrı) ile kendisinin sıradan bir Tanrı olmadığını, bu dünyayı yaratan ilk Tanrı olduğunu ve bugün bile insanlığı korumaya devam eden ‘Gerçek Tanrı’ olduğunu ifade eder. *Tsukihi* (Ay ve Güneş) ifadesi dünyadaki her şeyi ayırım gözetmeksizin koruyan, sıcaklık ve nem sağlayan Ana Tanrı’nın gökteki tezahürü olduğu anlamında kullanılmıştır. *Oya* (Ebeveyn) ise insanların her konuda güvenebilecekleri şefkatli bir ebeveyn gibi olduğunu, Tanrı’nın insanları çocukları gibi gördüğünü ifade etmektedir. (14:29) Tenrikyo Church Headquarters (ed.), *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush* (Tenri: Tenrikyo Church Headquarters, 2022), 392.

⁵³ Tenrikyō Kyōkai Honbu, *Tenrikyō Kyōsoden* (Tenri: Tenrikyō Doyuşa, 2017), 2.

⁵⁴ Murakami, *Şinşūkyō- Sono Kōdō to Şisō*, 72.

Tokugawa Döneminin (1603-1868) YDH'lerinde net bir şekilde fark edilen inançlardan biri, bir ebeveynin çocuklara olduğu gibi insanlara da yakın- üstelik şımarık olmanın aksine düzen ve tutarlılık gösteren- olağanüstü bir varlığın iradesine olan inançtır. Tenrikyō'da *Tenri Ō no Mikoto* olarak adlandırılan yaratıcı bir tür Ana Tanrı'yı (Oyagami) temsil etmektedir. Buna göre gökte ve yeryüzündekileri yöneten Tanrı var olan her şeyde ikamet etmekte, irade göstermekte ve dünyayı sınırsız lütufla doldurmaktadır. 1875 yılında Nakayama Miki tarafından yazılan *お筆先 Ofudesakide* Tanrı anlayışı: "Bu evren tümüyle Ebeveyn Tanrı'nın bedenidir ve dünya en karanlık köşeye kadar ilahi lütufla kucaklanmıştır. *Ebeveyn Tanrı* çocuklarının, yani insanların yaşamasını sağlar, onların çabalarını destekler ve kaderlerini kontrol eder." (No:7/1) şeklinde ifade edilmektedir. Tenrikyō'da 'sağduyu, minnet, yardımlaşma' 陽気ぐらし *Yōki guraşi* (neşeli hayat) öğretisinin en önemli kavramlarıdır. Bu pratiklere Ebeveyn Tanrı ile güçlü bağlar kurmada öncelikli olarak ihtiyaç duyulmaktadır. *Ebeveyn Tanrı* bu pratikleri Nakayama Miki aracılığıyla tezahür ettirmekte dolayısıyla Tanrı ve Oyasama'nın ayrılmaz olduğunu bildirmiştir. Oyasama *Ofudesaki* 7. Bölüm 1. cümlesinde: "Otuz sekiz yıl önce Tsukihi indi"⁵⁵, 8. Bölüm 50. Cümlede: "Tsukihi bir bedene girdi ve konuştu."⁵⁶ yazarken ayrıca 12. Bölüm 67. Cümlede: "Tsukihi (Ebeveyn Tanrı)'nin düşünceleri O (Miki)'nin aracılığıyla iletiliyor; ağzı insan, zihni ise Tsukihi'dir".⁵⁷ Bu cümlede *Ebeveyn Tanrı*'nin Miki'nin ağzını ödünç aldığını, ona ise Tanrı'nın zihninin ödünç verildiği bildirilmiştir. Bu ifadelerden Miki'nin Ebeveyn Tanrı'nın vahyinin bir aracı olduğu anlaşılmaktadır. Miki'nin Tanrı olmadığına dair 8. Bölüm 72. cümlede ise: "Dinle! Beni insan olarak seninle aynı olduğumu düşünmekte yanılıyorsun."⁵⁸ Buna göre Tenrikyō inancında Ebeveyn Tanrı Oyasama'da ikamet eder ve onun öğretileri tanrı kaynaklıdır.⁵⁹

Ebeveyn Tanrı tecrübesinden sonra Tsukihi no Yaşiro olan Miki'nin hayatındaki ilk değişim sahip olduklarından vazgeçme şeklinde olmuştur. İlk başta çeyiz olarak getirdiklerini etrafındaki insanlara dağıtan Miki sonrasında Ebeveyn Tanrı'dan gelen *この家形取り払え Kono Yakata Toriharae* (Sahip olduğun evi elden çıkar) emri ile Nakayama ailesinin maddi varlığını fakir insanlara dağıtmıştır. Sahip olduklarından kurtulduğunda

⁵⁵ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 175.

⁵⁶ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 217.

⁵⁷ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 315.

⁵⁸ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 222.

⁵⁹ Tenrikyo Church Headquarters, *Anecdotes of Oyasama-Foundress of Tenrikyo* (Tenri: Tenrikyo Cihöş, 1997), 79.

kalbindeki ışığın ortaya çıkacağını bildirdiğine inanılan Ebeveyn Tanrı Yōkiguraşi'nin (Neşeli Yaşam) ancak bu şekilde başlayacağını belirttiği aktarılmıştır. Yōkiguraşi Tenrikyō'nun temel dini öğretilerinden biridir. Bu nedenle müntesiplerinin inançlarını yaşamasında önemli bir yere sahiptir. Tenrikyō ikinci lideri -Miki'nin torunu- Nakayama Şōzen'e göre Miki'nin ele geçirilme tecrübesinden sonra mal varlığından tümüyle vazgeçmesi çevresindekilere örnek olma anlamı taşımaktadır. Bununla ilgili Şōzen: "41 yaşında *Tsukihi no Yaşiro* olan Miki'nin bundan sonraki elli yıl boyunca tüm söz ve davranışları *Ebeveyn Tanrı*'nın iradesine bağlı olmuştur. Nakayama Miki'nin dini lider olarak ikinci önemli özelliği 教祖ひながた *Kyōso Hinagata* (model lider) olmasıdır. Buna göre dönemin varlıklı ailelerinden biri olan Nakayama ailesini fakirlik ile yüzleştiren Miki insanlara örnek olmak adına kendisini feda etmiştir. Bu şekilde inananlarıyla güçlü bağlar kurmuş bu da Miki'nin onlar için kurtarıcı olduğu inancını güçlendirmiştir." demiştir.⁶⁰

Bu kutsal mesaj Nakayama ailesinin reisi kabul edilen Miki'nin kocasına karşı bir sınırı aşma, Meici Döneminde hâkim olan erkek egemen sistemin belirlediği geleneksel kadın modeline meydan okuma olarak algılanmıştır. Zenbei Ebeveyn Tanrı'nın etkisinden Miki'yi çıkarmak için ne kadar uğraştı ise de bunun mümkün olmadığı belirtilmektedir. Zenbei'nin eve sağlanan iş gücünün azalması ve miko olmanın prestijli bir iş olmadığını düşündüğünden Miki'nin bu tecrübesini kabul etmek istemediği belirtilmiştir. Diğer yandan Miki insanlara kurtuluşu anlatabilmek için bu yolda model olması gerektiğini düşünmüştür. Geçmiş yaşamına dair alışkanlıkları, bilgisi ve inandıklarına dair her şeyi terk edip 'Neşeli Yaşam'a adım atmak için bunu yapması gerekmiştir. Dolayısıyla dini tecrübesinden sonra Miki bir toprak sahibi veya bir çiftçi hayatı yaşamamıştır. Miki'nin ilahi mesajı yaymasına destek vermeyen kocası Zenbei'nin vefatının ardından Miki bir kadın olarak kendi kararını verme yolunda daha rahat hareket etmiştir. Sahip olduğu her şeyi çevresindekilere dağıtan Miki fakirlik döneminde çocukları Şuji ve Kokan ile birlikte yaşamıştır. Şoğunluğun zayıfladığı toplumsal değişimin insanlara endişe verdiği ortamda Miki kendinden emin sözleri ile etrafındaki insanlara dua etmeye başlamıştır. Yaşamındaki zorlukların dua isteyen insanlar ile empati yapmasına imkân sağladığı aktarılmıştır. Miki zamanla etrafında toplanan insanlar için 講 *Kō* adı verilen küçük çaplı sohbet grupları

⁶⁰ Tenrikyo Doyuşa (ed.), *Hinagata Kikō Tenrikyō Kyōsoden Saiken* (Tenri: Tenrikyo Doyuşa, 2019), 56.

oluşturmaya başlamış, Tenrikyō dini organizasyonunun temeli bu sohbet grupları ile atılmıştır.⁶¹

Ebeveyn Tanrı'nın *Üç Bin Dünya*⁶²'yı kurtarmak (Tasuke) üzere söz verdiği ve bu sözünü Nakayama Miki aracılığı ile gerçekleştireceği zikredilmiştir. *Tasuke* inancı Tenrikyō'nun temel öğretisi olup bu Miki'nin rehberliği ile gerçekleştirilecektir. Bu inanç doğrultusunda Miki'ye verildiğine inanılan ilk lütuf をびや許し *Obiya Yuruşi* adı verilen 'kolay doğum yaptırma' özelliği olmuştur. Miki'nin bu manevi güç ile doğumdan endişe eden hamile kadınları rahatlatıp kolay doğum yapmalarını sağladığına inanılmıştır. *Obiya Yuruşi*'nin Miki'ye bahşedilmesi *Ofudesaki* 7. Bölüm 80. Cümlesinde: "Şu andan itibaren seni doğumun sıkıntılarından tamamen kurtaracağım. Çabuk ve sıkıntısız doğum yapacaksın."⁶³ Bu durum Miki'nin biyografisinde şöyle anlatılmaktadır: "Böylece, yirmi yıldan uzun süre sonra ilk kez Ebeveyn Tanrı'nın niyeti halk arasında bilinmeye başladı. Doğum kadınlar için ağır bir yük olduğundan özellikle de ülke genelinde bu konuda köklü bir güvensizlik duygusunun hâkim olduğu o günlerde *Obiya Yuruşi* lütfundan yararlanan her kadın güvenli bir doğum gerçekleştirdi."⁶⁴ Bu özelliği Miki'nin Tenrikyō inancında ibadetin merkezi olmasını sağlamış iyileştirme gücü sayesinde Miki 'Yaşayan Tanrıça' olarak görülmüştür. *Ofudesaki*'de *Tsukihhi* tek yüce Tanrı olarak ifade edilmektedir. 6. Bölüm 50. Cümlede: "Bu evrenin gerçek ve hakiki Tanrısı *Tsukihhi*'dir. Diğerlerinin hepsi araçtır."⁶⁵ Japon mitolojisi *Kociki*'de geleneksel yaratıcı tanrılar *İzanagi* ve *İzanami* hakkında: "İzanagi ve *İzanami*'yi ortaya çıkardım ve onlara insanoğlunu nasıl başlatacaklarını öğrettim. Başlangıçta çamurlu okyanusta bir balık ve bir yılan vardı. Onları düzenledim ve ilk çifti yarattım."⁶⁶ Miki'nin tanrı anlayışında *İzanagi* ve *İzanami* gibi (erkek ve dişi) yaratıcı tanrı çifttir. Balık ve yılan çifti sırasıyla tohum ve tohum yatağını temsil eden insanların

⁶¹ Şintarō İşihara, *Çimata no Kamisama* (Kyoto: PHP Kenkyūso, 2017), 205.

⁶² Budist düşüncesine göre evrenin uçsuz bucaksız olduğunu ifade etmek için kullanılan terimdir. Sumera Dağı evrenin merkezinde olmak üzere Tuşita cenneti, cehennem alemi, Brahma alemi dahil olmak üzere bir güneş ve bir ay ile modern dönemde güneş sistemine eş değer olan dünya birisidir. Evrende sayısız böyle dünya vardır. Bin tanesi de küçük dünyayı oluşturur. Benzer şekilde küçük dünyalardan bin tanesi orta dünyayı oluşturmaktadır. Orta bin dünyanın bin tanesi de büyük dünyayı oluşturmaktadır. Böylelikle üç tane bin dünya oluşmaktadır. Hacime Nakamura vd. (ed.) (Tokyo: İvanami Şoten, 2023), "SanZenDaiSenSekai", 399.

⁶³ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 194.

⁶⁴ Tenrikyo Church Headquarters, *Anecdotes of Oyasama-Foundress of Tenrikyo*, 18.

⁶⁵ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 151.

⁶⁶ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 146.

başlangıcıdır.⁶⁷ Tenrikyō yaratılış hikayesine göre birçok hayvan arasından balık ve yılanı seçen Tanrı onları çağırarak karı koca modeli yapmaya karar vermiştir. Yaratıcı Tanrı Tsukihi (ay ve güneş) yeryüzünde erkek ve kadını temsil eder ve Miki çiftlerin Ebeveyn Tanrı'nın çocukları olarak eşit olduklarını vurgulamaktadır. Ofudesaki 4. Bölüm 79. Cümlede: "Dünyadaki tüm insanlar çocuklarımdır ve ben hepinizin Tanrı'sıyım. HEPİNİZ EŞİTSİNİZ ve bilin ki sizin Ebeveyniniz benim."⁶⁸ 6. Bölüm 102. Cümlede: "Bu evrenin gerçek Ebeveyni Tsukihi'dir. Sizi her yerde koruyan benim."⁶⁹ Erkek ve kadından ağaç olarak bahseden Miki Ofudesaki 7. Bölüm 21. Cümlede: "Erkek çam ağacı mı yoksa kadın çam ağacı mı, bundan bahsetmiyorum. Tsukihi'nin (Ebeveyn Tanrı) her iki ağaç için de planı var." sözü ile Tanrı'nın işini yapmak söz konusu olduğunda erkek ve kadın arasında bir ayrım olmadığını ifade etmiştir.⁷⁰

Ofudesaki'de vurgulanan çift sembolizmi, Tenrikyō'nun tanrı anlayışında önemli yer tutmaktadır. Ebeveyn Tanrı Tsukihi (ay ve güneş) olarak anılırken karı koca için yeryüzü ve cennet eşleşmesi sembolü de zikredilmektedir. Buna göre erkekler su ve sıvının takdirini simgeleyen cennete, kadınlar ise sıcaklık ve ateşin takdirini simgeleyen yeryüzüne benzetilir. Ofudesaki 10. Bölüm 54. Cümlede: "Bu dünyadaki yeryüzü ve cennet sizin gerçek ebeveyninizdir. Bu ebeveyninden insanlar doğmuştur."⁷¹ Bu sembolik birleşme Tenrikyō inancının en önemli ritüeli かぐらつとめ *Kagura Tsutome* adı verilen kutsal dansa eşit sayıda erkek ve kadın tarafından her ay canlandırılmaktadır. Bu dans Tanrı'nın yaratma eylemini sembolize eder. Buna göre erkek ve kadın zıt özelliklerle donatılmışken Tanrı'nın takdiri ile onları birleştirmek metaforik olarak 'yer ve gök kucaklaşması' olarak ifade edilen dünyayı ve insanlığı kurmanın ve sürdürmenin temelidir. 'Karı ve koca' ifadesi insan dünyasının temel ilkesidir ve Tenrikyō inancı bunu 'ikide birlik' olarak birleştirir ve neşeli yaşamın ilkesine uygun yaşamının şartı kabul eder.⁷² Nakayama Miki tarafından yazılan Tenrikyō inancının ikinci kutsal kitabı みかぐらうた *Mikagura Uta* kutsal dans ritüeli hakkında bilgi veren

⁶⁷ Ofudesaki 6. Bölüm 44. Cümlede: "İnsanları bir balık ve bir yılanı tohum ve tohum yatağı olarak alıp başlattım." Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 149.

⁶⁸ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 98.

⁶⁹ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 164.

⁷⁰ Tenrikyo Doyuşa (ed.), *Tenrikyō Yōgo no Kiso Çişiki Hacimete Şiri-zu* 9 (Tenri: Tenrikyo Doyuşa, 2023), 8.

⁷¹ Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 260.

⁷² Tenrikyo Doyuşa, "Hawaii Şuşşin no Yōboku Giin Shūgikaişo no Cosei Kain Giçō ni Wadai wo Otte Kaigaihan", *Tenri Ciho Online* (23 Mart 2025). (son erişim tarihi:15.05.2025)

şiiir koleksiyonudur. Miki'nin Ofudesaki'de sunduğu tanrı kavramı bu metinde desteklenmektedir. "Yeryüzü ve cenneti temsil eden karı kocayı yarattım. Bu, dünyanın başlangıcıdır." cümlesi ile Ebeveyn Tanrı ile yeryüzü ve cennetteki karı koca arasındaki bu benzetme karı kocanın Tanrı'nın suretinde yaratıldığını ve sırasıyla cenneti ve dünyayı sembolize etmesi olarak yorumlanmıştır. Mikagura Uta 4. Bölüm 2. Cümlesinde: "İkinizin (karı-koca) zihni uyumlu hale gelecek ve o zaman her şeyin fakına varılacak." 11. Bölüm 2. Cümlede ise: "*Hinokişin*⁷³"de karı koca birlikte çalışır ve bu her şeyin ilk tohumudur." Bu cümlelerde karı koca arasındaki uyumun birleşimi, üstlendikleri herhangi bir girişimin başarılı olması için birincil öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Karı koca ilişkisi tüm insan ilişkilerinin temeli olduğundan bu birlik 'ilk tohum' veya 'neşeli yaşamın gerçekleşmesini sağlayacak birincil faktör olarak görülmektedir.

Tenrikyō ikinci dini lideri Nakayama Şözen (1905-1967), Miki'nin 'Tanrı'nın Tapınağı' statüsüne sahip olmasının ona kadınlara ilişkin kültürel ve geleneksel dini öğretilere karşı koyma yetkisi verdiğini belirtmiştir. Kadınların adet dönemini kirli, utanç verici bir durum olarak gördüğü dönemde Nakayama Miki bunun hakkında: "Dünya kadının kirli olduğunu savunur ancak kadın kirli değildir. Kadın ve erkek Tanrı'nın çocukları olarak eşittir, aralarında ayrım yoktur. Kadını farklı kılan çocuk doğurma görevidir. Aylık döngüsü kadının çiçeğidir, çiçek olmadan meyve olmaz. Bunda kirli bir şey yoktur." ifadesi ile kadınlar üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır.⁷⁴ Tenrikyō günümüzdeki lideri Nakayama Zen'e, erkek ve kadının farklı yerlerde büyüüp aynı evde yaşaması anlamına gelen evliliği Ebeveyn Tanrı'nın dileğiyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Erkek ve kadın evlenmeden önce birbirlerini ne kadar tanıdığını düşünse de evlendiklerinde birbirleri hakkında beklenmediği yönleri ile karşılaşır. Bu durum çiftleri endişeli ve beklenmedik duygular içinde bıraksa da Zen'e bunun çiftler arasında uyum oluşturduğunu savunmaktadır. Ebeveyn Tanrı'nın lütfu ile bir araya gelen çift zayıflıklarını fark ederek bunu güçlü bir bağa dönüştürebilir ve ideal çift olarak mutlu bir aile kurabilir. Zen'e ailenin idaresini dünyayı yönetmenin temeli olarak görmektedir.⁷⁵ Buna göre Nakayama Miki'nin vurguladığı 'farklı roller eşit statü' öğretisi Miki'den sonra liderliği devralan dini önderler

⁷³ Hinokişin Tenrikyō inancında Tanrı'nın bahsettiği nimetlerine karşılık minnettarlık amacıyla yapılan her türlü eylemdir. Neşeli yaşam için gerçekleştirilen her türlü iyilik, karşılıksız yapılan eylemlerdir. Tenri Daigaku Oyasato Kenkyūşo (ed.) (Tenri: Tenri Daigaku Shuppanbu, 2018), "Hinokişin", 805.

⁷⁴ Tenrikyo Church Headquarters, *Anecdotes of Oyasama-Foundress of Tenrikyo*, 158.

⁷⁵ Nakayama Zen'e, *Yorokobi no Hibi* (Tenri: Tenrikyō Doyuşa, 1992), 38.

tarafından desteklenmektedir. Tenrikyō doktrinlerini oluşturan ve Ofudesaki Nakayama Miki tarafından 1867-1881 yılları arasında yazılmıştır. Tenrikyō'ya göre insanlar bu dünyada önceki hayatından biriktirdiği kötülükler ile yaşamaktadır. Tüm insanlığı yaratan Tenri-Ō-no Mikoto Miki'nin bedeninde görünerek insanları kurtarmayı vaat etmektedir. Bu prensipleri de Mikagura Uta ile açıklamıştır. Kurtuluş prensibi öğretinin temelini oluşturmaktadır. İnsanın kalbindeki kirler (kötülükler) açgözlülük sebebiyle oluşmaktadır. İnsanlar bunlardan kurtulduğunda Ebeveyn Tanrı'nın kalbinde yer bulabilecektir. İnsanın hasta olması da bu kirli duygulardan kaynaklanmaktadır. Hastalık fiziksel bir olay olarak görünürken aynı zamanda özünde ruhsal yönü ile ahlaki bir uyarıdır. Ebeveyn Tanrı bu kirlerin kökenini temizleme gücüne sahiptir. Nakayama Miki'nin hastalıkları iyileştirme gücü de buradan gelmektedir. Böylece onun aracılığıyla insanlar Neşeli Yaşam'ı bu dünyada yaşayabilir. "Hastalığın ne olursa olsun Ebeveyn Tanrı'nın yardımı ile daha fazla acı çekmeyeceksin." (Mikagura Uta 3-7) Tenrikyō'da hastalıklar daha çok ahlaki boyutta kötülükler olarak görülmektedir. Bunu kişinin kalbinden görünmez hale getirip insanlığın ahlakını iyileştirme Tenrikyō'nun temel öğretisidir. 心直し *Kokoro Naoşi* (Kalbi Islah) ve 世直し *Yo Naoşi* (Dünyayı Islah) doktrinleri ile Nakayama Miki yaşadığı dönemde ahlaki öncü rolünü üstlenmiştir.⁷⁶

Nakayama Miki'nin sözlerini ve davranışlarını temsilen en iyi örnek kabul edilen iki çocuğudur. Bu sebeple Miki kızı Kokan'ı Osaka'ya Ebeveyn Tanrı'yı anlatması için göndermiştir. Tenrikyō'ya ait olan üç temel öğreti kitabından biri olan おさしづ *Osaşizu*⁷⁷ 14 Temmuz 1898 tarihli alıntıda bu görevlendirme "Git ve bunu başkalarına anlat, etrafıca bunu tartış." şeklinde bahsedilmiştir. Kokan annesinin yaşayan bir modeli olarak benimsenmesi ile misyon faaliyetlerinde birçok kadın inananı Tenrikyō'ya çekmiştir. Miki'nin beşinci kızı olarak 1837'de dünyaya gelen Kokan Tenrikyō öğretisine uygun olarak yetiştirilmiştir. 17 yaşına geldiğinde annesi tarafından öğretiyi yaymak üzere görevlendirilmiştir, にをいかけ *Nioi gake* (kokuyu yayma) olarak bilinen bu görevlendirme Tenrikyō misyon faaliyetlerinin başlangıcını oluşturmuştur. Diğer kardeşleri evlenmesine rağmen Kokan Nakayama ailesinden ayrılmamış kendisini öğretiyi diğer insanlara anlatmaya adanmıştır.

⁷⁶ Tenrikyo Church Headquarters, *Anecdotes of Oyasama-Foundress of Tenrikyo*, 71.

⁷⁷ Miki'nin halefi kabul edilen kurucu adına vahiyleri ileten İburi İzō tarafından yazılmıştır. 115 yaşına kadar yaşayacağını söyleyen Nakayama Miki'nin 90 yaşında vefat etmesinin ardından Miki'nin 25 yıllık ömrünü yaşıyormuş gibi inananların rehberliği adına *Osaşizu*'yu onlarla paylaştığına inanılmaktadır. İnoue vd., *Şinşūkyō Citen (Şukusatsuban)*, 127.

Kokan'ın evlenmemesi ile ilgili Ofudesaki'de şu ifadeler yer verilir: "Kokan'ın karması ve ruhunun (uygunluğu) sebebiyle Ebeveyn Tanrı onu 元のやしき *Moto no Yaşiki* (Nakayama ailesinin evi) olarak sonsuza dek evinde tuttu ancak Kokan zaman zaman akli ve kalbi arasında seçim yapmakta zorlandı."⁷⁸

Miki'nin kadın ve erkek eşitliği öğretisi bugün birçok kadının Tenrikyō dini merkezlerinin başkanı olarak görev almasını mümkün kılmıştır. Kadınlar Tenrikyō inancı mensuplarının rehberliğinden birincil sorumluluğa sahip olmaktadır. Hawaii eyaletine bağlı Lanai adası Tenrikyō dini merkezi başkanı Nadine Nakamura 2016'dan bu yana Hawaii Eyalet Meclisi üyesi olarak görev yapmaktadır. 2024 yılının ocak ayında Hawaii Eyalet Meclisi'nin ilk kadın sözcüsü olmuştur. Hawaii Temsilciler Meclisi'nin yaklaşık 1,4 milyon kişiyi temsil eden 25 senatörü ile Temsilciler Meclisi'nde 51 üyesi bulunmaktadır. 2016'da Temsilciler Meclisi'ne ilk kez seçilen Nakamura çevreyi iyileştirmek ve yoksullara destek sağlamak gibi politikaları hayata geçirmek için çalışmaktadır. Nakamura çocuk yaştan itibaren Lanai dini merkezinin ilk başkanı olan büyük annesi Yoşie Suga tarafından Tenrikyō öğretilerini yaymada görev alması amacıyla yetiştirilmiştir. *Yōboku*⁷⁹ derecesini yirmi yıldan fazla süre önce aldığını ifade eden Nakamura Ociba'ya düzenli ziyaret yaptığını ifade etmektedir.⁸⁰

婦人会 *Fucinkai* (Tenrikyō Kadın Topluluğu) Nakayama Miki'nin ひながた *Hinagata* (rol model) rehberliğinde 28 Ocak 1910 tarihinde kurulmuştur. Yurtdışında 246 dini merkez, 600 misyon merkezi bulunan Tenrikyō'nun Hawaii, Amerika, Brezilya, Tayvan, Meksika, Kolombiya, Kore ve Avrupa'daki merkezleri *Fucinkai* topluluğu ile kadınları bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. *Fucinkai* tarafından yayınlanan dergi *みちのだい* 'Miçinodai'de (1954-1963, 1-100) -Öncülerimizin Yüzleri' (83 sayı) serisinde ilk dönem kadın inananların yaşamı hakkında şu bilgiler aktarılmıştır:

- Tek başına veya çift olarak 54 kişi misyoner,
- Hikâye anlatıcılığı, hac yolculukları vasıtası ile inananlara eğitim veren 45 kişi,
- Öğretileri sıkı şekilde çalışan 29 kişi,

⁷⁸ Tenrikyo Doyuşa, *Hinagata Kikō Tenrikyō Kyōsoden Saiken*, 173-176.

⁷⁹ Neşeli Yaşam toplumunu gerçekleştirerek Ebeveyn Tanrı'nın dünyayı kurtarmasını sağlamak için Tenrikyō misyon faaliyetlerinde bulunan insan kaynağı anlamında kullanılmaktadır. Tenri Daigaku Oyasato Kenkyūşo (ed.) (Tenri: Tenrikyo Daigaku Şuppanbu, 2018), "Yōboku", 977.

⁸⁰ Tenrikyo Doyuşa, "Hawaii Şuşşin no Yōboku Giin Shūgikaişo no Cosei Kain Giçō ni Wadai wo Otte Kaigaihan" (23 Mart 2025).

- Hayatın her alanında insanlara yardım eden 44 kişi,
- Misyonlar için para toplayan 33 kişi,
- İnanca adanan bir hayata başlayan 99 kişi,
- İbadet mekânında veya merkezinde yaşamaya başlayan 49 kişi,
- Şube başkanı olan 21 kişi,
- Başkanların eşi olarak 77 kişi

Yukarıdaki veriler ışığında kadınların Tenrikyō dini faaliyetlerinde aktif oldukları ifade edilebilir. İnancın yayılmasında ilk dönem olarak adlandırılan İkinci Dünya Savaşı öncesindeki bu eğilim savaş sonrasında da devam etmiştir. Diğer yandan 1990 yılında yayınlanan 信仰に生きた女性たち *Şinkō ni İkita Coseitaçi* (İnancını Yaşayan Kadınlar) isimli kitabın 道の先達として妻として Miçi no Sendatsu toşite, Tsuma toşite (Yolun Öncüsü Olarak, Eş Olarak) başlığı altında şu ifadeler geçmektedir:

“Her yıl ülke genelinde sonbahar ve ilkbahar bayramlarında ve Oyasama doğum günü festivalinde sunulan fener sayısı kadar dini merkezimiz açılıyor. Her fener seleflerimizin samimiyetini ve bağlılığını barındırıyor. Ayrıca içinde birçok sıkıntı, mücadele ve azim hikayeleri de var. Bu hikayelerdeki kahramanın çoğu erkekti ancak başarı destekleyici figürler olmadan gerçekleşmez.”

Bu paragrafta bahsedilen destekleyici figürler, kadın inananlar, dini merkez başkanlarının eşleridir. Dolayısıyla kadınlar inancın yayılmasında önemli fonksiyona sahip olmuştur. Erkek dini merkez başkanı vefat ettiğinde çoğunlukla başkanın eşi görevi yürütmektedir. Bir başka örnek olarak; Tenrikyō’ya ait olan dergi 1975 yılı Ekim sayısı Miçi no Tomo’da Kadın Topluluğu Dokümantasyon Bölümünün kadınlar için hazırladığı ‘Kadınları Düşünmek: Uluslararası Kadın Konferansında Her Ülkenin Argümanlarından Dikkate Alınması Gerekenler’ başlıklı makalesinde: Oyasama insani değerler açısından erkek ve kadın arasında bir ayrım olmasa da erkeklerin ve kadınların rollerinin farklı olduğunu ve farklı niteliklerinden faydalanarak birbirleriyle iş birliği yapmanın önemli olduğunu öğütlemektedir.” cümlesine yer vermiştir. Oyasama’nın inananlara cinsiyetler arasında çatışmanın yerine iş birliği olmasını tavsiye ettiği toplumsal cinsiyet rollerini destekler nitelikte bir tutuma sahip olduğu sık sık hatırlatılmaktadır.⁸¹ Ofudesaki 7. Bölüm 21. cümlede: “Erkek ve kadın çam ağacı arasında bir fark yoktur.”⁸² ifadesi yer

⁸¹ Horiuchi, “Religion and Women in Contemporary Japanese Society: Has Tenrikyo Correctly Guided Women?”, 11.

⁸² Tenrikyo Church Headquarters, *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*, 180.

almaktadır. Bunun anlamı Yöboku derecesinde kadın veya erkek ayrımının olmaması olarak değerlendirilmiştir. Tenrikyō Fucinkai'nin kurulmasının amacı kadınları dini organizasyon içinde ayırmak değil aksine kadınlara erkekler kadar sorumluluklar yükleyerek inancın yayılmasında aktif olmalarını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Tenrikyō mensubu kadınlar Fucinkai etkinliklerine çocukları ile birlikte katılabilmektedir. Kadınlar burada eğitim kurslarına katılırken Tenrikyō'da çocuklarla ilgilenen görevliler onlarla vakit geçirmektedir.⁸³

SONUÇ

Japon YDH'leri, Edo Döneminin sonlarından itibaren ortaya çıkmış Şintoizm ve Japon Budizmi'nden farklı olarak bireysel kurtuluş ve dünyevi faydaya odaklanmıştır. İnsan merkezli yaklaşımlarıyla YDH'ler, bireylerin günlük yaşamlarında pratik çözümler sunmayı hedeflemiştir. YDH'lerin kurucuları genellikle 'yaşayan tanrı' olarak kabul edilen liderlerdir. Bu hareketler, kurucuların kutsal olarak kabul edildiği bir yapı üzerine inşa edilmiştir ve bu yönleriyle geleneksel dinlerden farklılaşmaktadır. Şamanistik uygulamalar, sihir, büyü, şifa ve manevi kurtuluş gibi çeşitli unsurları bir araya getirmişlerdir.

Japon YDH'lerinde kadın liderlerin varlığı, geleneksel dinlere kıyasla daha yaygın olup kadınlar dini gruplar kurmuş, liderliği devralmış ve yönetici pozisyonlarda bulunmuştur. Kadın liderlerin öğretileri genellikle günlük yaşamla bağlantılı konulara odaklanmakta ve yoksulluk ile hastalık gibi toplumsal sorunlara duyarlılık göstermektedir. YDH'lerde kadın liderler genellikle "ilahi güç tarafından ele geçirilme" fenomeni ile ilişkilendirilmiştir; bu durum Şamanizm ile benzerlikler taşımaktadır.

Ataerkil bir dönemde, ilahi güç tarafından ele geçirilme fenomeniyle ruhani bir lider olarak ortaya çıkan Nakayama Miki, dini bir figür olmanın ötesinde toplumsal normlara meydan okuyan devrimci bir adım atmıştır. Şifacı kimliği ve 'kolay doğum yaptırma' lütfuna mazhar olduğu inancıyla, doğum yapan kadınlara yardım etmesi, kadınların geleneksel olarak ilişkilendirildiği ve sıklıkla izole edildikleri kirlilik tabularından kurtulmalarına yardımcı olmuştur. Bu sayede, yerleşik dinlerin kadın cinselliğiyle ilgili baskıcı tutumunun üstesinden gelinmesine önemli katkı sağlamıştır. Nakayama Miki'nin liderliği, Meici dönemi Japonya'sında kadınların sosyal ve dini alandaki kısıtlı rollerine rağmen, ilahi vahiy aldığı iddiasıyla dini bir hareketin temellerini atmış ve geniş kitlelere yaymayı

⁸³ Tenrikyo Doyuşa, *Tenrikyō Yōgo no Kiso Çişiki Hacimete Şiri-zu* 9, 8.

başarmıştır. Onun liderliği, Tenrikyō'nun sadece bir inanç sistemi olmaktan çıkıp, toplumsal bir değişimin ve kadınların güçlenmesinin sembolü haline gelmesinde kilit rol oynamıştır.

Tenrikyō'nun "Neşeli Yaşam" (Yōkigurashi) öğretisi, Nakayama Miki'nin kişisel deneyimleri ve vizyonu ile nasıl şekillendiğini ve bu öğretinin inananların günlük yaşamlarında nasıl bir umut ve rehberlik kaynağı olduğunu detaylandırmıştır. Ayrıca hem yaratılışta hem kurtuluştaki erkekler ve kadınlar arasında eşitliği savunan Nakayama Miki, Tenrikyō'ya katılan kadınlar için bir cesaret kaynağı olmuştur. Yaşamı boyunca Nakayama Miki'nin etrafında olan kızı, torunları ve kadın mensuplar Tenrikyō inancının yayılmasında ve dini faaliyetlerde aktif roller üstlenmiş, misyonerlikten eğitim faaliyetlerine kadar dini gruba geniş bir yelpazede katkı sağlamışlardır. Nakayama Miki'nin öğretileri doğrultusunda, kadın inananlar destekleyici figürler olarak değil aynı zamanda inancın temel taşıyıcıları olarak görülmüştür.

Tenrikyō örneği üzerinden yapılan bu inceleme, Japon YDH'lerindeki kadın liderlerin sadece dini pratikleri yönlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda topluluğun sosyal yapısını şekillendirme, hayırseverlik faaliyetlerini (hinokişin) organize etmede aktif roller üstlendiğini gözler önüne sermiştir. Kadın liderlerin sergilediği empati, iş birliğine yatkınlık, sorumluluk ve hesap verebilirlik gibi özellikler, Tenrikyō'nun sürdürülebilir büyümesinde ve inananları arasında güçlü bir bağ oluşmasında kritik bir rol oynamıştır. Onların şefkatli, ancak aynı zamanda kararlı yaklaşımları, topluluğun karşılaştığı zorlukların üstesinden gelmesinde ve "Neşeli Yaşam" idealini somutlaştırmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte Tenrikyō dini hareketinde cinsiyetler arasında çatışma yerine iş birliği teşvik edilmiş, kadın ve erkek rollerinin birbirini tamamlayıcı olduğu vurgulanmıştır.

KAYNAKÇA

- Ama, Toşimaro. *Nihoncin ha naze muşūkyō nanoka?* Tokyo: Çikuma Şinşo, 1996.
- Baffelli, Erica vd. *Japanese Religions on the Internet Innovation, Representation and Authority*. New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2011.
- Bostan, Enes. *Modern Bir Japon Dini Akımı: Tenrikyo*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Dinler, Enbiye Mahbube. *Yeni Bir Japon Dini Hareketi: Ōmoto*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Hardacre, Helen. "Conflict between Shugendō and the New Religions of Bakumatsu Japan". *Japanese Journal of Religious Studies* 21/2/3 (1994), 137-166.
- Hardacre, Helen. *Kurozumikyō and the New Religions of Japan*. New Jersey: Princeton University Press., 1986.
- Hitoo, Marukawa. "Religious Circumstances in the Late Tokugawa and the Early Meiji Periods". *The Theological Perspectives of Tenrikyo*. 274-310. Tenri: Oyasata Research Institute, 1986.
- Horiuçi, Midori. "Religion and Women in Contemporary Japanese Society: Has Tenrikyo Correctly Guided Women?" *Religion and Morality in the Global East*, 2024.
- İnose, Yuri. "Gender and New Religions in Modern Japan". *Japanese Journal of Religious Studies Nanzan Institute for Religion and Culture* 44/1 (2017), 15-35.
- İnoue, Nobutaka. "Recent Trends in the Study of Japanese New Religions". çev. Norman Havens. *New Religions: Contemporary Papers in Japanese Religion* 2. 4-24. Tokyo: Insitute for Japanese Culture and Classics, 1991.
- İnoue, Nobutaka vd. *Şinşūkyō Citen*. ed. Miçihito Tsuşima. Tokyo: Kōbundō, 1990.
- İnoue, Nobutaka vd. *Şinşūkyō Citen (Şukusatsuban)*. ed. Miçihito Tsuşima. Tokyo: Kōbundō, 2001.
- İnoue, Nobutaka. "Şinşūkyō Kenkyū ni totte Ninçi Kagaku-Nyūrosaiensu". *Kokugakuin Daigaku Kenkyū Kaihatsu Suişin Kikō Nihon Bunka Kenkyū Nenpō* 5 (Eylül 2012), 21-48.
- İnoue, Nobutaka vd. (ed.). *Şinto Citen*. Tokyo: Kōbundō, 1999.
- İnoue, Nobutaka. "Şūkyō o Şüşişita Coseitaçi". *Çūgainippō* (30 Eylül 2015), 13-24.
- İshihara, Şintarō. *Çimata no Kamisama*. Kyoto: PHP Kenkyūşo, 2017.

- Karaoğlu, Yetkin. *Japon Yeni Dini Hareketi: Ōmoto*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.
- Karaoğlu, Yetkin. *Japon Yeni Dini Hareketleri-Tanımı, Dini-Fenomenolojik Tarihi, Ortaya Çıkış Nedenleri ve Karakteristik Özellikleri*. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2023.
- Karaoğlu, Yetkin. *Ōmoto-Tanımı, Tipolojisi, Dini-Fenomenolojik Tarihi, İnanç ve İbadetleri*. Ankara: Eskiyei Yayınları, 2024.
- Karataş, Hüsamettin. "Japon Halk Dini Geleneğinde Kami Kültü". *The Journal of Academic Social Science Studies* 13/79 (2020), 307-319.
- Kozava, Hiroşi. *İkigami no Şisōşi-Nihon no Kindaika to Minşū Shūkyō*. Tokyo: İvanami şoten, 2010.
- Kozava, Hiroşi. *Nakayama Miki: "Kokoro Naoşi" kara "Yo Naoşi" wo Toita İkigami Kyōso*. Tokyo: Yamakava Şuppanşa, 2012.
- Masanao, Kano. *Masanao Kano Shisōshi Henshū*. Japonya: İvanami shoten, 2007.
- Miyake, Hitoşi. *Şugendo Citen*. Tokyo: Tokyodo Şuppan, 1986.
- Morrigan, Sarah Andrea Amy. "Places and Roles of Women in Modern Japanese Religion: A Case Study from Tenrikyo". *Ocean Seminary College*.
- Murakami, Şigeyoşi. *Şinşūkyō- Sono Kōdō to Şisō*. Tokyo: İvanami Şoten, 2007.
- Nakamura, Hacime vd. (ed.). *Bukkyō Citen*. Tokyo: İvanami Şoten, 3., 2023.
- Nakayama Zen'e. *Yorokobi no Hibi*. Tenri: Tenrikyō Doyuşa, 1992.
- Neumann, Erich. *The Great Mother*. çev. Ralph Manheim. USA: Princeton University Press, 1983.
- Reader, Ian - Tanabe, George J. *Practically Religious: Worldly Benefits and the Common Religion of Japan*. Honolulu: University of Hawaii Press, 1998.
- Saki Akio. *Şinkōşūkyō no Keifu*. Tokyo: Şiroişi Şoten, 1981.
- Sasaki Hiromoto. *Şamanizumi: Ekusutaşi- to Hyōrei no Bunka*. Çūōkōron Şinşa, 1980.
- Steffen, Franziska. "From Faith-Healing Group to New Religion: The Discursive Formulation of Tenrikyo in Meiji". *Japanese Journal of Religious Studies* 50/2 (2025), 175-204.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Dinî Bayramlarının Genel Özellikleri ve Sosyal Hayattaki Yeri". *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 2 (30 Haziran 2016), 41-56.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Dinleri". *Dünya Dinleri*. 262-282. Milet Nihal, 2019.

- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği". *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.
- Şigeyoşi, Murakami. *Nihon Şūkyō Citen*. Tokyo: Kodanşa, 1978.
- Şimada Hiromi. *Sōşiki ha İranai*. Tokyo: Gentōşa, 2010.
- Taşkın, Rumeysa. *Japon Yeni Dini Hareketlerinde Temel İnanç Esasları ve İbadetler*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Tenri Daigaku Oyasato Kenkyūşo (ed.). *Tenrikyō Citen*. Tenri: Tenrikyo Daigaku Şuppanbu, 2018.
- Tenrikyo Church Headquarters. *Anecdotes of Oyasama-Foundress of Tenrikyo*. Tenri: Tenrikyo Cihōşa, 1997.
- Tenrikyo Church Headquarters (ed.). *Ofudesaki- The Tip of the Writing Brush*. Tenri: Tenrikyo Church Headquarters, 2022.
- Tenrikyo Doyuşa. "Hawaii Şuşşin no Yōboku Giin Shūgikaişo no Cosei Kain Giçō ni Wadai wo Otte Kaigaihan". *Tenri Cihō Online*. 23 Mart 2025. Erişim 03 Mayıs 2025. <https://jiho.doyusha.jp/183350/>
- Tenrikyo Doyuşa (ed.). *Hinagata Kikō Tenrikyō Kyōsoden Saiken*. Tenri: Tenrikyo Doyuşa, 2019.
- Tenrikyo Doyuşa (ed.). *Tenrikyō Yōgo no Kiso Çişiki Hacimete Şiri-zu* 9. Tenri: Tenrikyo Doyuşa, 2023.
- Tenrikyō Kyōkai Honbu. *Tenrikyō Kyōsoden*. Tenri: Tenrikyō Doyuşa, 2017.
- Terada, Yoşirō. "Şinşūkyō ni okeru Kōfukukan to sono Tsuikyūhō: Seimeişugiteki Kyūsaikan to Kyōdō Şisutemu". *Şūkyō Kenkyū* 88/2 (2014), 369-396. https://doi.org/10.20716/rsjars.88.2_369
- Vatanabe, Baiyū. "Şinkōşūkyō to Cosei Kyōso". *Şūkyō Kōron* 21/4 (Mayıs 1946), 9-14.
- Williams, Dancan Ryuken. "Religion in Early Modern Japan". *Nanzan Guide to Japanese Religions*. 184-202. University of Hawaii Press, 2006.